

Puolustusvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sotilastapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta annetun lain ja asevelvollisen kuoltua suoritettavasta taloudellisesta tuesta annetun lain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sotilastapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta annetun lain ja asevelvollisen kuoltua suoritettavasta taloudellisesta tuesta annetun lain muuttamisesta (HE 122/2018 vp): Asia on saapunut puolustusvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- osastoesiupseeri Sami Roikonen, puolustusministeriö
- ylitarkastaja Janne Torvinen, puolustusministeriö
- hallitusneuvos Erik Strömberg, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
- erikoissuunnittelija Esa Janatuinen, Pääesikunta
- ylitarkastaja Pertti Ojutkangas, Rajavartiolaitos
- lakiasianpäällikkö Pekka Syrjänen, Valtiokonttori
- puheenjohtaja Ville Viita, Upseeriliitto ry
- pääluottamusmies Terho Eironen, Aliupseeriliitto ry
- puheenjohtaja Jyrki Lukkarinen, Päälystöliitto ry
- pääsihteeri Juho Kärkkäinen, Varusmiesliitto ry
- puheenjohtaja Ilkka Kouri, Asevelvollisena vammautuneiden tuki ry
- valmius- ja turvallisuuspäällikkö Mika Peltoniemi, Maanpuolustuskoulutusyhdistys

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Laki sotilastapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta (1521/2016) sekä laki tapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta kriisinhallintatehtävissä (1522/2016) astui voimaan 1.1.2017. Lakiuudistusten tavoitteena oli saattaa sotilastapaturmia koskeva lainsäädäntö ajan tasalle ja taa-

Valiokunnan lausunto PuVL 13/2018 vp

ta aseellista, aseetonta ja siviilipalvelusta suorittaville, sotilas- ja rajavartiolaitoksen virkaan opiskeleville, vapaaehtoisen maanpuolustustyön toimijoille sekä kriisinhallintatehtäviin ja EU:n rajaturvallisuusviraston toimintaan osallistuville henkilöille oikeantasoinen turva palveluksesta aiheutuvien tapaturmien ja sairauksien varalta. Asevelvollisuuslain mukaan asevelvollisuuden suorittamiseen kuuluu varusmiespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannalpanon aikainen palvelus sekä osallistuminen kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen.

Sotilastapaturmalain nojalla korvattavia vahinkotapahtumia ovat sotilastapaturma ja palvelussairaus. Kaikki palveluksesta aiheutuvat vammat tai sairaudet oikeuttavat korvaukseen. Myös palveluksen aikaiset olosuhteet, joihin sisältyy erityisesti fyysisesti kuormittavia tekijöitä, otetaan huomioon korvaamisen perusteissa. Lisäksi tilanteet, joissa jokin aikaisempi vika tai vamma pahenee palveluksen takia, tulevat korvattavuuden piiriin. Puolustusvaliokunta antoi hallituksen esityksestä lausunnon (PuVL 9/2016 vp — HE 225/2016 vp) ja totesi pitävänsä sotilastapaturmalakiuudistusta kokonaisuudessaan erittäin merkittävänä ja hyvin tarpeellisena uudistuksena. Puolustusvaliokunta kritisoi lausunnossaan sitä, että asevelvollisuutta suorittavien henkilöiden osalta tietyt korvaustasot olivat merkittävästi pienemmät tai puuttuivat kokonaan toisin kuin sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuvilta henkilöiltä.

Valiokunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että asevelvollisten vakuutusturva olisi yhdenmukainen kriisinhallintahenkilöstön kanssa. Valiokunta korostaa, että varusmiespalvelus ja kertausharjoitukset ovat fyysisesti raskaita ja sisältävät vaaratilanteita, joissa mahdollisuus pysyvään haittaan on mahdollinen samalla tavalla kuin kriisinhallintatehtävissäkin. Puolustusvoimien uusi, entistä liikkuvampi taistelutapa tarkoittaa myös koulutuksen ja harjoitusten entistä kovempaa fyysistä vaativuutta. Viime vuosina sattuneet kuolemantapaukset ja tapaturmat osoittavat, että myös varusmies- ja reserviläiskoulutuksessa kuolemaan johtavan onnettomuuden mahdollisuus on todellinen. Keskeisin peruste korvaustasojen yhdenmukaistamiseen on valiokunnan mielestä kuitenkin se, että kriisinhallintatoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, kun taas varusmiehet ja reserviläiset suorittavat lakisääteistä velvollisuuttaan. Tätä taustaa vasten Suomen valtiolla on erityisen painavat perusteet järjestää asianmukainen ja kriisinhallintahenkilöstön kanssa yhteismitallinen korvaustaso pysyvän vamman tai kuolemantapauksen osalta.

Nyt eduskunnan käsittelyssä oleva esitys pyrkii paikkaamaan näitä aiemmin havaittuja epäkohtia. Hallituksen esityksessä esitetään, että sotilastapaturmalakiin lisätään säännös vamman tai sairauden aiheuttaman pysyvän haitan lisäkorvauksesta. Lisäksi ehdotetaan muutosta asevelvollisen kuoltua suoritettavasta taloudellisesta tuesta annettuun lakiin. Uusia säännöksiä sovellettaisiin esityksen mukaan asevelvollisuutta, naisten vapaaehtoista asepalvelusta sekä siviilipalvelusta suorittaviin henkilöihin. Pysyvän haitan lisäkorvauksen maksimi olisi kertakorvauksena 210 000 euroa. Kuolemantapauksessa korvaussumma olisi puolison osalta 200 000 euroa, jokaisen alle 18-vuotiaan lapsen osalta 40 000 euroa, ja ensisijaisten edunsaajien puuttuessa kummallekin vanhemmalle maksetaan korvauksena 20 000 euroa. Puoliso määritellään 2. lakiehdotuksen 3 §:n 1 momentissa aviopuolisoksi tai avopuolisoksi, joka asui yhdessä edunjättäjän kanssa ja jonka kanssa edunjättäjällä oli tai oli ollut yhteinen lapsi tai julkisen notaarin todistama sopimus keskinäisestä elatuksesta.

Esitys liittyy valtion vuoden 2019 talousarvioon ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1.1.2019, ja niitä sovellettaisiin vahinkotapahtumiin, jot-

Valiokunnan lausunto PuVL 13/2018 vp

ka sattuvat lain tultua voimaan. Valiokunta pitää lakien voimaantuloaikaa perusteltuna, mutta esittää sosiaali- ja terveysvaliokunnan harkittavaksi, tulisiko lait saattaa takautuvasti voimaan 1.1.2017 alkaen, samaan aikaan kuin laki sotilastapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta (1521/2016) astui voimaan.

Yksityiskohtaisia huomioita esityksestä

Pysyvän haitan ja kuolemantapauksen korvaus koskee sotilaalliseen tai siviilikriisinhallintaan osallistuvaa henkilöstöä sekä Rajavartiolaitoksen palveluksessa olevaa sotilasviranhaltijaa, joka osallistuu EU:n rajaturvallisuusviraston Frontexin toimintaan (1522/2016). Nyt vastaavia etuuksia haetaan siis henkilöille, jotka suorittavat asevelvollisuuslain mukaista asevelvollisuutta, naisten vapaaehtoista asepalvelusta tai siviilipalvelusta. Uusien korvausten ulkopuolelle jäisivät edelleen sotilasvirkaan tai Rajavartiolaitoksen virkaan johtavassa koulutuksessa olevat henkilöt sekä vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain mukaisiin toimintoihin osallistuva henkilöstö. Valiokunta katsoo, että myös näiden henkilöiden tuomista lisäkorvausten piiriin olisi perusteltua selvittää. Valiokunta huomauttaa, ettei sotilastapaturmalakia sovelleta kotimaassa palveleviin ammattisotilaisiin.

Hallituksen esityksen mukaan pysyvän haitan korvauksia on myönnetty asevelvollisuuttaan suorittaville henkilöille noin 50 kappaletta vuodessa. Kuolemantapaukskorvausten määrällinen arviointi on esityksen perustelujen mukaan vaikeaa, eikä kuolemantapauksia satu vuosittain. Valiokunta yhtyy esityksessä esiin tuotuun näkemykseen siitä, että asevelvollisten palvelusturvallisuus on hyvällä tasolla. Tilastollisesti varusmiespalveluksen aikana nuorille tapahtuu merkittävästi vähemmän kuolemia ja tapaturmia kuin saman ikäiselle muulle miespuoliselle väestölle.

Valiokunta toteaa, että asevelvollisten onnettomuuksia ovat vähentäneet muun muassa viime vuosina tehdyt uudistukset: kaikki varusmiesten lomakuljetukset joukkoliikennevälineitä käyttämällä ovat nykyään ilmaisia, turvavyöt ja -kaaret puolustusvoimien ajoneuvoissa ovat vähentäneet palvelusonnettomuuksia ja kuulon suojaukseen on kiinnitetty huomiota harjoituksissa. Varusmiehiä koulutetaan vuosittain yli 20 000. Tätä taustaa vasten noin 50 pysyvän haittatapauksen määrää vuosittain voidaan pitää siedettävänä. Valiokunta kehottaa painokkaasti puolustusvoimia tarkastelemaan koulutukseen liittyviä käytänteitään palvelusonnettomuuksien määrän edelleen minimoimiseksi, jotta maanpuolustusvelvollisuuttaan täyttävät nuoret voivat suorittaa palveluksensa mahdollisimman turvallisesti. Valiokunta pitää palvelusolosuhteiden osalta erityishaasteena kasarmien sisäilmaongelmia. Valiokunta kiirehtii puolustusvoimia ja Senaatti-kiinteistöjä hoitamaan kasarmien sisäilmaongelmat kuntoon.

Valiokunta toteaa, että varusmiespalvelus on henkisesti kuormittavaa. Siksi on tärkeää, että varuskunnissa on aina tarjolla henkistä tukea, jos sille on tarvetta. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan lähtökohtaisesti itsemurha ei täytä laissa säädettyä tapaturman määritelmää eikä siten ole korvattava vahinkotapahtuma lain sotilastapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta nojalla. Laissa säädetyn palvelussairauden käsitteen nojalla itsemurha voitaisiin katsoa korvattavaksi, mikäli katsottaisiin, että palvelusolosuhteet olisivat esimerkiksi pahentaneet henkilöllä jo aiemmin ollutta psyykkistä sairautta.

Valiokunnan lausunto PuVL 13/2018 vp

Valiokunta toteaa, että sotilaallisen kriisinhallinnan vakuutusturvan osalta myös palvelusvapaa kuuluu korvausten piiriin, ilman rajoituksia. Asevelvollisten osalta lomallaoloaika ei sen sijaan kuuluisi lisäkorvausten piiriin. Palveluksen suorittamisella tarkoitetaan 1. lakiehdotuksen 11 a §:n 1 momentin yksityiskohtaisten perustelujen mukaan asevelvollisen päiväpalvelusohjelman mukaista palvelusta sekä siviilipalvelusvelvollisen peruskoulutusjakson mukaista palvelusta ja työpalvelusta. Tällöin lisäturvan piiriin eivät kuuluisi päiväpalvelusohjelman ulkopuolelle jäävä vapaa-aika tai lomat palvelukseen liittyviä matkoja lukuun ottamatta. Esimerkiksi varusmiehen viikonloppuvapaan aikana sattuneet vahingot eivät oikeuttaisi lisäkorvaukseen, ellei vahinko tapahdu matkalla palveluspaikalta vapaalle tai sinne takaisin. Perusteluissa todetaan edelleen, että koska vapaa-aikaa voi viettää myös palveluspaikalla, oikeus lisäkorvaukseen kuitenkin olisi, jos vahinkotapahtuma johtuisi palveluspaikan olosuhteista. Vahingoittuminen esimerkiksi palveluspaikalla sattuvassa tulipalossa tai muussa vastaavassa onnettomuudessa olisi siten lisäturvan piirissä. Vahingoittuminen taas vapaa-aikana esimerkiksi kuntoilusuoritusta tehtäessä ei kuuluisi lisäturvan piiriin.

Valiokunta toteaa, että olosuhdeperusteinen rajausta on erittäin ongelmallinen jo yksinkertaisesti siitä syystä, että vuosittain palveluksensa suorittaa yli 20 000 varusmiestä ja heidän palvelusolosuhteensa eroavat merkittävästi toisistaan. Kotipaikkakunnalla loma-aikaa koskeva vakuutusturvarajausta on valiokunnan mielestä ymmärrettävä. Sen sijaan varuskunta- tai lähiharjoitusalueella tapahtuva viikko- tai päiväpalveluohjelmaan kuulumattomassa toiminnassa vammautuminen omaehtoisessa liikuntasuorituksessa tulisi valiokunnan mielestä ehdottomasti saattaa korvauksen piiriin. Varusmiespalvelus on sekä henkisesti että fyysisesti vaativaa, ja palveluksen suorittamista helpottaa merkittävästi hyvä fyysinen kunto.

Valiokunta huomauttaa, että puolustusvoimat myös kannustaa varusmiehiä omaehtoiseen fyysiseen harjoitteluun päiväpalvelusohjelman ulkopuolella. Edellä todettuun viitaten valiokunta esittää, että omaehtoinen fyysinen harjoittelu päiväpalvelusohjelman ulkopuolella otettaisiin vakuutusturvan piiriin lisäämällä 1. lakiehdotuksen 11 a §:n 1 momenttiin ja 2. lakiehdotuksen 3 b §:n 2 momenttiin asiasta säännös. Valiokunta pitää tärkeänä, että puolustusvoimat myös sisäisesti tarkentaa varusmiespalvelusta koskevaa päiväohjelmaohjeistustaan siten, että omaehtoinen liikunta saadaan lisäkorvausturvan piiriin. Valiokunta pitää tarpeellisena lakien soveltamisen seuranta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Puolustusvaliokunta esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 17.10.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Ilkka Kanerva kok
varapuheenjohtaja Mika Kari sd (osittain)

Valiokunnan lausunto PuVL 13/2018 vp

jäsen Thomas Blomqvist r
jäsen Timo Heinonen kok
jäsen Marisanna Jarva kesk
jäsen Antti Kaikkonen kesk
jäsen Seppo Kääriäinen kesk
jäsen Krista Mikkonen vihr
jäsen Markus Mustajärvi vas
jäsen Riitta Mäkinen sd (osittain)
jäsen Lea Mäkipää sin
jäsen Sirpa Paatero sd
jäsen Markku Pakkanen kesk
jäsen Jaana Pelkonen kok
jäsen Mika Raatikainen ps
jäsen Jari Ronkainen ps
jäsen Mikko Savola kesk
varajäsen Eero Reijonen kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola